

перспективи транспортування до Європи каспійської нафти, а й нафти близькосхідного регіону [1]. Особливу роль у цьому проєкті може відіграти і поглиблення економічного співробітництва країни з Туреччиною. Суттєве зближення національних економічних інтересів України і Польщі, прагнення нашої держави щодо європейської інтеграції створюють вагомі передумови приєднання до даного проєкту і Турецької сторони. Загалом же диверсифікована інтеграція України у загальноєвропейську систему транспортування нафти може стати одним з визначальних чинників поглиблення євроінтеграційного процесу в Україні.

Література

1. Гальчинський А. «Центральноевропейський ремонт». Нові можливості євроінтеграційної стратегії України // «День». — № 116 від 10.07.2003 р.
2. Зюлковський М. Розширення ЄС. Польща і Україна: виклики майбутнього сусідства // Аналітичний щоквартальник. Євро. Економічний вимір інтеграції. — 2003. — Вип. 2.
3. Удовенко Г. Україна і Польща після розширення НАТО. 3 міжнародного семінару // Політика і час. — 2000. — № 5—6. — С. 34.4.
4. Оніщук Ю. Польща — Україна: більше оптимізму // Діловий вісник. — 2003. — № 10. — С. 10—16.
5. «Что будет с Украиной после расширения ЕС? Европа дает свои прогнозы» // www.ukrbiz.net/ukr/finance/news/87579/.
6. Статистичні дані Міністерства економіки Республіки Польща // www.mg.gov.pl.

Т. В. Черницька,
здобувач КНЕУ

МІЖНАРОДНЕ НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО РЕГІОНІВ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Головною відмінною рисою процесів, що відбуваються у сучасному світовому господарстві, є глобальна інтеграція економіки, політики, науково-технологічної сфери, природоохоронної діяльності, а також інтернаціоналізація науки. Все це обумовлює тенденцію до розширення міжнародного співробітництва у сфері НДДКР. Сьогодні розвинуті країни, де наука виконує роль головного економіко-відтворюючого

фактора, забезпечують свій розвиток за рахунок удосконалення існуючих технологій, техніки та використання принципово нових наукових досягнень. Інновації є одним із визначальних чинників ефективності виробництва товарів і послуг, їх якості, а отже, підвищення конкурентоспроможності на ринку. Збільшення видатків на НДДКР, переорієнтація значної їх частки з військових на цивільні цілі, необхідність зниження негативних наслідків промислового розвитку в глобальному масштабі (екологічні проблеми) та на національному рівні (збільшення безробіття, загострення соціальних проблем), економічна експансія ТНК і загострення конкурентної боротьби призводять до поширення міжнародного науково-технічного співробітництва — однієї з характерних ознак сьогодення.

Своє місце серед учасників даного процесу прагнуть зайняти і регіони багатьох держав. Тому, все більшої актуальності набувають дослідження процесів регіоналізації в умовах глобалізації у контексті формування інноваційної стратегії регіонів. Проблеми інтеграції науково-технічної сфери знайшли відображення у працях провідних науковців світу, зокрема таких вітчизняних: О. Білоруса, В. Будкіна, Д. Гальчинського, В. Гейця, Д. Лук'яненка, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Поручника, А. Філіпенка, В. Чужикова та зарубіжних учених: А. Вілліамса, М. Кастельса, М. Кітінга, А. Неклесса, М. Стопера, Р. Хадсона, Ф. Хайека, Й. Шумпетера та ін. Не дивлячись на значний доробок із даного напрямку, невирішеним залишається досить широкий спектр проблем. Однією з найактуальніших, на нашу думку, є проблема розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва на регіональному рівні та залучення регіонів України до інтеграційних процесів у сфері НДДКР. У статті проаналізовано основні сутнісні риси та тенденції розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва регіонів на прикладі країн Західної Європи, запропоновано механізми його вдосконалення в Україні та створення необхідних передумов для розширення даного виду співробітництва з європейськими організаційними структурами, що діють у сфері інновацій (технопарки, технозони тощо).

У залежності від мети і задач міжнародне науково-технічне співробітництво може набувати таких форм:

- ✓ спільна розробка та створення нових видів продукції та технологічних процесів;
- ✓ спільне вирішення технологічних проблем в області вдосконалення традиційних виробів та їх складових;

✓ спільна розробка великих науково-технічних програм, що частково або повністю фінансуються за рахунок держав, фірми яких беруть участь у співробітництві;

✓ обмін науково-технічними знаннями та передовою інформацією.

За сучасних умов досить поширеною є ситуація, за якої немає можливості використати науково-технічний фактор розвитку з максимальною ефективністю, у зв'язку з його лімітованістю міжнародними кордонами, що є додатковим стимулом міжнародного науково-технічного співробітництва. Прикладом його дії можуть слугувати такі західноєвропейські технологічні програми: «Еврика», «Аріан», «Євробіо», «Євроробот» тощо [4].

Сьогодні характерним проявом процесу глобалізації науково-технічного розвитку стає формування регіональних і локальних інноваційних мереж. Їх основною рушійною силою є спільні економічні, фінансові, соціальні та екологічні інтереси регіонів і держав-сусідів. Особливо чітко це простежується на прикладі країн Європейського Союзу, де науково-технічна кооперація здійснюється на «багаторусній» основі. Можна виділити три основних рівні:

➤ *пан'європейський* — в рамках програм ЄС: «Еврика», «КОСТ» (співробітництво в галузі наукових досліджень та технічних розробок), «ЦЕРН» (Європейський центр ядерних досліджень), Європейського космічного агентства, Європейської біомолекулярної лабораторії тощо;

➤ *субрегіональний* — прикордонне співробітництво адміністративних регіонів різних країн та екстериторіальне співробітництво регіонів держав, що не мають спільних кордонів;

➤ *локальний* — співробітництво територій в рамках однієї країни.

Активний розвиток процесів регіоналізації в ЄС підтримується як «згори» (через Європейську комісію та національні уряди), так і «знизу» (з ініціативи самих регіонів). Посилення тенденцій до централізації та поглиблення європейської інтеграції сприяли зростанню ролі регіонів у Західній Європі та, з усуненням багатьох міждержавних бар'єрів у процесі створення спільного ринку ЄС, розширенню їх співробітництва, зокрема у сфері науки і техніки.

Зміни в методах координації економіки, відмова від жорсткого контролю та командних відносин ведуть до підвищення значення територіального співробітництва. У цьому зв'язку відбувається підсилення ролі локальних науково-технічних кластерів

(територіальних зон розвитку нових технологій), які формуються на основі технопарків, інкубаторів малого бізнесу, технополісів і регіональних (створених у рамках національних держав) об'єднань. Найбільше розповсюдження територіальні кластери отримали у Великобританії та Німеччині.

У таких кластерах відбувається модифікація конкуренції від суперництва окремих компаній у бік формальних і неформальних міжфірмових союзів. Яскравим прикладом може слугувати всевітньо відомий Кембріджський науковий парк у Великобританії, що був заснований у 1970 р. та почав діяти з 1975 р. Його створення стало значною мірою відповіддю на наміри уряду зміцнити зв'язки між університетською наукою та наукомістким сектором промисловості. Безпосередню роботу з реалізації проекту створення наукового парку здійснював Трінті-коледж, представлений в історії науки іменами Ньютона, Максвелла, Релея, Томпсона, Бреггов, Резерфорда та багатьох інших видатних учених. На території парку розміщено більше 60 компаній, частина з яких є підприємствами малого наукомісткого бізнесу, які створені співробітниками чи вихідцями з Кембріджського університету. Інша частина представляє філії великих промислових компаній, в тому числі зарубіжних. Їх зацікавленість продиктована прагненням «тримати руку на пульсі» наукового та технологічного розвитку, скорочуючи тим самим шлях нових ідей від лабораторій до виробництва.

Досвід Кембріджського наукового парку швидко перейняли й інші університетські центри та регіони Великобританії. Вже у 1984 р. перші вісім наукових парків створили Асоціацію наукових парків Великобританії. Сьогодні до цієї асоціації входить більше 50 наукових парків, більшість з яких мають вузьку спеціалізацію. Найбільш розповсюдженими сферами спеціалізації, за даними Асоціації, є проведення наукових досліджень та розробка нових видів продукції, а також надання консультативних послуг. На кінець 90-х років у наукових парках Великобританії об'єднувалося більше 1400 компаній [6].

Створення спільного європейського ринку, звуження національних ринкових ніш активізують формування трансрегіональних (таких, що перетинають національні кордони) мережних структур, ініціатива створення яких належить самим регіонам, котрі зацікавлені у реструктуризації місцевої економіки та підтримці галузей, що динамічно розвиваються. Ці утворення, створені зусиллями регіонів двох або більше країн, можуть мати різний вигляд (об'єднання, асоціації, кооперування у вирішенні

конкретних науково-технічних проблем регіону) та носити територіальний або екстериторіальний характер. Так, об'єднання прикордонних регіонів Франції, Бельгії та Люксембургу створене для подолання кризи сталеливарної промисловості. У рамках програми «Єврика» з метою реструктуризації вугільної та сталеливарної галузей Північної Моравії та Сілезії розпочато співробітництво підприємств і науково-дослідних інститутів Чехії, Австрії, Словаччини та Польщі.

Паралельно з прикордонним співробітництвом розвивається взаємодія регіонів, які не мають спільних кордонів, проте переслідують спільні інтереси. Прикладом таких об'єднань може слугувати угруповання регіонів Баден-Вюртемберг (Німеччина), Ломбардія (Італія), Каталонія (Іспанія) та Уельс (Великобританія) з метою здійснення довгострокового економічного та науково-технічного співробітництва. Так, у Великобританії діє мережа 12 територій із розвинутою авіакосмічною та автомобільною галузями промисловості зі спільним центром в Уорикському університеті, мета якої — налагодження стосунків із потенційними партнерами в Європі.

Іншими прикладами вдалого міжнародного науково-технічного співробітництва виступають такі регіональні утворення, як: об'єднання Нор-Па де Кале (Франція) і провінція Валлонський Брабант (Бельгія), діяльність яких направлена на зростання інноваційного технологічного потенціалу малого бізнесу за рахунок технологічних змін та реалізацію міждержавних проєктів економічного розвитку, а також мережа CAR (міста та регіони автомобільної індустрії), що була створена за ініціативи Єврокомісії. До її складу входять Антверпен (Бельгія), Ковентрі (Великобританія), Штутгарт (ФРН), П'ємонт (Італія) і Вальядолід (Іспанія), мета створення — вирішення проблеми реструктуризації автомобільної галузі, обмін організаційно-виробничим досвідом, сприяння технологічному оновленню малих підприємств і розвитку малого та середнього бізнесу.

Одним із напрямків міжнародного науково-технічного співробітництва є створення системи транскордонної кооперації як на межі країн-членів інтеграційного угруповання, так і його окремих регіонів з іншими країнами. Узагальнення світового досвіду такого підходу на досить високому рівні було здійснено китайським дослідником Ронгсінг Гао. На його думку, прикладом вдалої транскордонної кооперації, окрім європейських, слід назвати мексикансько-американські та канадсько-американські

транскордонні об'єднання. Менш вдалими, що у подальшому було доведено життям, — ізраїльсько-палестинські [5].

У залежності від національних особливостей країни науково-технічні фактори мають свої специфічні прояви. Для країни, котра перебуває у стані структурної кризи та потерпає від фінансового дефіциту, існують об'єктивні ускладнення щодо проведення широких фундаментальних досліджень. Одночасно особливості сучасного науково-технічного прогресу дозволяють здійснювати науково-виробничу спеціалізацію. Це означає, що для країн, які мають відчутні доробки в цьому відношенні, відслідковуються можливості для економічного зростання. Для України, котра належить до їх числа, це дає шанс прискорити процес виходу з кризи, а також відмовитися від «наздоганяючої» моделі розвитку, що прирікає на тривалий період відставання та використання моделей застарілих технологій. Тобто, потенціал розширення міжнародного співробітництва у сфері НДДКР може бути реалізований за умов активізації інноваційного розвитку тих галузей, які можуть забезпечити Україні конкурентні переваги на світових ринках. Це ракетно-космічне виробництво, літакобудування, суднобудування, окремі напрями машинобудування, виробництво кольорової металургії, приладів енергетичного устаткування, хімічної промисловості, впровадження сучасних біотехнологій, нових технологій у сфері електрозварювання, радіоелектроніки, телекомунікацій, ядерної фізики, фізики низьких температур.

Посилення інтер'європейських тенденцій централізації, що формують новий глобальний простір, завжди буде призводити до виникнення нових регіональних формувань, з якими ЄС буде мати тісні економічні та політичні зв'язки. Англійські дослідники Рей Хадсон та Аллан Вілліамс вбачають два основні напрямки розширення глобального європейського регіону. Один з них рухатиметься на південь (Середземноморський), другий — на схід (Центральноевропейський) [3].

Для України важливе значення в плані міжнародного науково-технічного співробітництва регіонів має саме центральноевропейський напрямок. З приєднанням десяти нових членів до Євросоюзу, загальна лінія кордону з ЄС для України становить понад 600 км (Польща→Словаччина→Угорщина). Очікуване зростання ПІІ у зазначених вище країнах може призвести до зміни існуючої тенденції їх концентрації в столиці та поступовому просуванні на схід. Отже, венчурний капітал у силу своєї високої ризикованості може бути сконцентрованим на

тих проміжках, що будуть утворювати єврорегіони (технозони), технопарки та кластери. На першому етапі науково-технічні парки (за класифікацією А. Поручника та Л. Антоноук) будуть, скоріш за все, представлені грюндерським видом [1, С. 48—49], а кластери стануть невеликими за обсягом, однак чисельними і достатньо рухливими моноспеціалізованими формуваннями. Міжнародне науково-технічне співробітництво у цих новітніх утвореннях може бути достатньо продуктивним при стимулюванні його з двох (чи багатьох) сторін, що забезпечить, як показує досвід провідних держав світу, економічне зростання та підвищення національної конкурентоспроможності регіонів, а отже, і країни в цілому.

Для розвитку науково-технічного співробітництва України з європейськими організаційними структурами, що діють у сфері НДДКР, необхідно розробити та представити західноєвропейським партнерам конкретні проекти щодо участі нашої держави у програмах Європейського Союзу, які б мали для них неабиякий інтерес.

Враховуючи науково-технічний потенціал України, серед пріоритетних програм міжнародного співробітництва можна виділити регіональну програму науково-технічного співробітництва «Єврика» та її окремі проекти: «Євроком» — створення нових генерацій систем комунікації та управління, «Євромат» — створення нових синтетичних матеріалів, полімерів тощо, «Єврорейл» — будівництво швидкісних залізниць, «Євроматік» — розробка та налагодження виробництва електрокомп'ютерних приладів. Також великий потенціал для України закладений у співробітництві з такими організаціями, як: ЄСПРІТ — Європейська стратегічна програма наукових досліджень у галузі технології інформаційних систем, БРІТЕ — Базові дослідження у сфері промислових технологій, СРПІНТ — Стратегічна програма інновацій і передачі технологій та РАСЕ — Дослідження та розробки у сфері передових технологій для Європи. Можливим є і співробітництво у медичній сфері, сфері екологічних досліджень і впровадження «чистих» технологій, а також у сферах підготовки кадрів у рамках проекту КОММЕТ і науково-технічній кооперації (САЙЕНС) [2, С. 214].

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що впровадження науково обґрунтованого механізму залучення України до європейських регіональних програм міжнародного науково-технічного співробітництва, вибір адекватних до сучасних реалій пріоритетних напрямів інноваційного розвитку

становлять важливу передумову подолання нашою державою кризового стану та залучення її до світових інтеграційних процесів, що буде сприяти підвищенню ефективності виробництва та процесів відтворення, збільшенню наукомісткої продукції шляхом технологічної спеціалізації та залучення іноземних технологій у вигляді товарів, ноу-хау тощо, а отже, і прискоренню темпів економічного зростання в цілому.

Наприкінці варто відмітити, що посилення технологічного регіоналізму може призвести до формування нових моделей науково-технічної політики, враховуючи локальну, регіональну та глобальну складові. Без відповідних заходів технологічний розрив між економічно розвинутими та слабкими регіонами навряд чи буде знівельовано. Тому подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку конкретних регіональних інноваційних стратегій з урахуванням національної специфіки.

Література

1. *Поручник А. М., Антонюк Л. Л.* Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні. — К.: КНЕУ, 2000.
2. Європейська інтеграція та Україна: Навчально-методичний посібник / Під ред. В. Є. Новицького, Т. М. Пахомової, В. І. Чужикова. — К.: Товариство Карла Дуйсберга (ФРН), Друк ТОВ «Макрос», 2002.
3. *Hudson Ray, Williams Allan.* Divided Europe, Society and Territory. — L.: Sage, 1999.
4. Organisation for Economic Cooperation and Development, Main Science and Technology Indicators data base. - Paris, May, 2000.
5. Rongxing Guo. Border-Regional Economics: Contribution to Economics. — Heidelberg: Physica Verlag, 1996.
6. UK Science Parks / Overview. Financial Times Survey. 2000.

О. В. Бабінська,

асистент Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

РОЗШИРЕННЯ ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ПРИКОРДОННОМУ РЕГІОНІ

Практика розвитку світового господарства свідчить, що економічна інтеграція є об'єктивним процесом, який забезпечує достатньо високий рівень ефективності суспільного виробництва